

Knjiža 8.

Življenje in svet

6. šte.

Ljubljana 8. avgusta 1930.

Leto 4.

Elo Justin: Roža (lesorez.)

= Pradomovina človeka =

Caščenje prednikov se do današnjih časov še ni preživelo. Ljudje se še prav tako kot nekoč zanimajo za svoje rodovnike in zaradi tega se še vedno z zanimanjem razmotriva tudi vprašanje, kdo je bil naš skupni praoče in kje je pradomovina človeštva.

Že tedaj, ko je Adam splošno veljal za prvega človeka, je zgodovina povpraševala, na katerem koščku zemlje bi utegnil živeti. In dandanašnji iščejo učenjaki z enako vnemo kakor v srednjem veku tisti kraj, kjer je ležal rajski vrt Eden, kjer je prvi človek ugle dal luč sveta. Na podlagi skromnih podatkov, ki se navajajo v zgodovini stvarjenja sveta in ki se v prvi vrsti nanašajo na reke, tekoče skozi paradiž, so stari učenjaki naznačili za domovino pračloveka nič manj ko 80 mest na zemlji. Navajajo se: Indija, Armenija, Babilonija, Avstralija, in še cela vrsta drugih dežel. Nekomu je prav prišel celo severni tečaj.

Dandanašnji pa Adam ni več nesporne oče človeškega rodu in vprašanje: kje je tekla zibelka človeštva?, je postalo zaradi tega mnogo bolj zapleteno. Kot izvor primitivnih človeških plemen, ki jih lahko smatramo za svoje neposredne ali vsaj posredne prednike, prihajajo v poštev trije kontinenti. Nekateri raziskovalci se zavzemajo za Afriko. Med njimi je bil prvi Darwin, ki se je že 1871. izrekel za to celino. Njegova teorija o postanku človeka iz opice, se je v novejšem času razvila v tem smislu, da sedanjih, človeških opic ni smatrati za naše prednike, marveč za degenerirano plemo opičjega človeka, ki pa je navzlic temu v nekem sorodstvu s pračlovekom. Na podlagi te domneve lahko smatramo Afriko za pradomovino človeštva že zaradi tega, ker je Afrika hkrati tudi domovina človeških opic. Kot nadaljnji dokaz so 1921 našli v Rodeziji ostanke okostnjaka tako zvanega Rodezijskega človeka, ki je primitivnejši, tedaj prej ko ne tudi starejši od Neandertalskega človeka. Razen tega so se našli v Afriki 15 m globoko v zemlji ostanki kosti neke izumrle pasme človeških opic, ki jih smatra prof. Dart za nekakšna vmesna bitja med človekom in nečlovekom. Potem pa žive v južni Afriki

tudi sedaj še pigmaei: človeško plemo, ki je zaostalo v kulturi kamene dobe. To so tako primitivni ljudje, da znajo komaj šteti do tri in je prav mogoče, da predstavljajo globoko zaostalo prabliko človeštva.

Za zibelko človeštva lahko smatramo tudi Evropo. Tu so se našli: najbolj znani pračlovek, tako zvani Neandertalec, dalje Heidelberški človek, Pilt-downski človek v Sussexu na Angleškem in Cro-Magnonski človek, ki so

Rodezijski človek

vse rekonstruirali na podlagi izkopanih kostnih ostankov. To veliko število pa samo še ni zadosti močan dokaz v prilog Evropi, zakaj tu so pač največ iskali in raziskovali ostanke preteklih časov.

Zadnja leta dokazujejo mnogi učenjaki, da utegne biti rojstni kraj pračloveka nekje v Aziji, ker izvirajo od tod najstarejše izkopine človeških kosti. V prvi vrsti z otoka Jave, kjer so našli ostanke okostnjaka znamenitega Pithecanthropusa (opičjega človeka), pri čemer je treba pripomniti, da je Java spadala k azijski celini. L. 1921 so našli v neki votlini južnozapadno od Pekinga dele čeljusti z zobmi neke-

ga izumrlega človeškega plemena, ki so ga krstili *Sinanthropus*. V Mongoliji pa so odkrili preostanke neke primitivne kulture, katere starost se lahko ceni na preko 25.000 let. Razen tega pa žive tudi v Aziji človeške opice in njim sorodni višji sesalci. Večina naših domačih živali in kulturnih rastlin je iz Azije. Mongolija je tudi najstarejša kopnina na zemlji in je kot kopnina obstojala že pred več ko 20 milijoni let, ko so bili drugi deli zemlje še poplavljeni. Vse celine so tvorile takrat zdržno celoto, tako da lahko predpostavljamo neko skupno središče, od koder se je človeški rod razširil na vse strani. In skoro vsi tehtni dokazi, s katerimi razpolagamo, pričajo, da je mogla biti to središče le Azija.

Pračlovek (rekonstrukcija)

V različnih najdiščih izkopani človeški okostnjaki so sicer zelo nepopolni, toda navzlic temu je uspelo iz teh ostankov rekonstruirati precej točne in verjetne podobe človeških bitij, katerim so pripadali in razbrati z njih stopnjo razvoja. Pri tem se je odkrilo značilno dejstvo, da je bil n. pr. *Sinanthropus* iz vzhodne Azije sorodnejši *Pittdownskemu* človeku z skrajnega zapada Evrope, kot svojemu bližjemu rojaku: opičjemu človeku z Jave. Ta *Pithecanthropus* je nedvomno živel mnogo prej ko skupni prednik onih dveh.

Ako opazujemo zemljevid prazgodovinskih najdišč z ostanki pračloveka, pridemo do zaključka, da so morali praljudje različnih geoloških dob prepotovati vse takrat vkup strnjene celine, kar je trajalo gotovo milijone let.

Zakaj predpostavljati moramo, da so se posamezne skupine, krdela ali družine samo takrat pomaknile malo naprej, kadar so jih k temu prisilile spremenjene vnanje okoliščine — življenski pogoji — in da so se nedvomno med tem večkrat vračale nazaj v prvotna bivališča.

Sledovi človeku podobnih bitij pa so seve tako temeljito zabrisani, da se najdejo ostanki le še sem pa tja, v prav nenavadno ugodnih okoliščinah. Ti ostanki se nanašajo na vmesne stopnje, neizmerno dolge razvojne dobe. Praoče teh najdenih praočetov: prvo človeško bitje, ki zasluži to ime in ki je bilo še smešna karikatura naše današnje podobe, pa bo gotovo na veke ostal neodkrit. Zaradi tega lahko smatramo, da je vobče nerešljivo tudi vprašanje, kje je tekla zibelka človeštva.

Francoski roman na Lokrumu

Zadnja leta je izšlo par nemških romanov, ki se vrše ob našem Jadranu. Tudi Francozi se gibljejo v tej smeri. Ed. Estautnié prikazuje del nekega svojega romana na Sušaku, kjer je pisec bival v mladosti; Elémir Bourges je postavil svoje »Ptice in evetlice« v Šibenik, A. t' Serstevens pa svojo »Tajoc« v Dubrovnik in na bližnji Lokrum. Flamec t' Serstevens, znan po drzni liriki, po romanih »Vagabond sentimental« in »Carton aux Estampes«, je z najnovejšim delom podal dramatično napet, romantično nadahnljen umotvor, ki pa se giblje na realnih tleh. Vsebina: Guérin de Senouches je l 1914, po dolgih morskih bolanjah pristel v Dubrovniku, kjer Srbi in Hrvati snujejo zaroto zoper staro Avstrijo. Na Lokrumu živi s svojo ognjevitro ljubinko, princeso Leonoro Ravesto. Počasi se mu zdani, da je sedanja njegova izvoljenka ona mladenka, ki jo je pred leti spoznal v imenom Taja v Polineziji. To je hči nadvojvode Rudolfa Habsburškega in Marije Vetsere. Taja ve, da je njenega očeta ubil v Mayerlingu nadvojvoda Franc Ferdinand, ker je Rudolf nameraval odtrgati od Avstrije Ogrsko in slovanske dežele, hoteč v tej kraljevini vladati s svojo ljubico Marijo. Da bi se maščevala morilcu, se skrivoma udeležuje zarote. Na dan atentata je prišla v Sarajevo, za njo pa v skrbeh Senouches. Oba sta prišla pri množstvenih aretacijah v zapor, a visoke politične osebe, naklonjene atentatu, jo izbavijo iz temnice, potem pa še ona pomaga svojemu Francozu do bega... Drzne hipoteze, ki jih čitaš do konca z napeto pozornostjo. (N.)

Ivan Podržaj

== Arkadija Florinova ==

Arkadija Florinova — tako si je spremenila ime v tujini — je stopila prvič na oder, ko ji je bilo sedemnajst let. Talent, epota, gracija. Rojena plesalka. Kritika ji je odprla pot v tujino.

Za prvimi uspehi prva ljubezen. Prvo veliko doživetje. Mlad oficir. Poganjek stare izrojene rodbine. Plemenita kri. Zastrupljena v žilah deda generala. Ljubila je z ognjem čiste mladosti. Z dušo umetnice, s telesom plesalke.

Priša je vojna. Hugo — Edler von und zu Wädenswill — je odšel, pisal, utihnil.

Plesala je za Rdeči križ. Za vdove in sirote. Za dobiček patriotskega odbora pod najvišjim pokroviteljstvom. Za toalete priležnic gospodov prirediteljev.

Hugo je molčal. Tednom so sledili meseci.

Arkadija je šla z odra k zdravniku. Od zdravnika k plemeniti rodbini von und zu Wädenswill.

Govorila je s Hugonovim očetom, reaktiviranim polkovnikom. Gentlemanom in kavalirjem. Odslovil jo je s pokloni in se povabil k njej na stanovanje.

Ko je prišel, ga je morala sprejeti.

— Kaj je s Hugonom?

In gospod polkovnik je odgovoril:

— Krasno ste plesali. Prekrasno.

Potegnil je iz vrhnega žepa skrbno zložen časnik. Ne da bi odmaknil oči od njenih nog, je razgrnil časnik in jo vprašal:

— Arkadija? Pardon. Gospodična Arkadija. Lepo ime ste si izbrali?

Nasmehnila se je in rekla:

— Lepo ime?

— Da, gospodična Arkadija, je rekel polkovnik s poudarkom njenega imena.

Arkadiji so se zresile oči:

— Kaj je s Hugonom, gospod polkovnik?

— Ali ste že čitali kritiko vašega sinočnega nastopa? Brilantno, je rekel polkovnik in položil časnik pred njo.

Molče je gledala predse.

— Sijajna bodočnost se vam obeta, je rekel polkovnik in se primaknil bliže.

Oči so mu polzele po njenih nogah. Kratko, hitro dihanje je izdajalo v postarnem možu ostanek hotljivosti.

Arkadija je mislila samo na Hugona.

— Ako bi kdaj potrebovali pomoči, protekcije, priporočila, samo recite in storil bom svojo dolžnost, je govoril polkovnik in položil roko na njeno koleno.

Arkadija je odmaknila nogo.

— Slabi časi so za umetnost. Ni občinstva. Samo dobrodelne prireditve. In zopet je bila njegova roka na njeni nogi.

Arkadija se je spomnila zdravnikove diagnoze. Prebledela je in se odmaknila. Njen pogled je obvisel na Hugonovi sliki.

— Gospod polkovnik, zelo sem vam hvaležna za poset in za pomoč, ki ste mi jo blagovolili obljubiti, je dejala tiho.

— Storil bom le svojo dolžnost. Iz ljubezni do umetnosti in do vas, je rekel polkovnik in stegnil roko po njenem vratu.

— Gospod polkovnik? se je začudila in vstala.

— Arkadija, Arkadija! je hitel za njo.

In preden je bila pri vratih, je klečal pred njo in ji objemal noge — gospod polkovnik Edgar von und zu Wädenswill.

— Gospod polkovnik se spozablja!

— Arkadija!

— Ali ne vidite, kdo vas gleda? je pokazala na Hugonovo sliko.

Ni je slišal.

Prijela ga je za plešasto glavo in se oprostila njegovih rok.

— Tako? Vi odklanjate mojo pomoč? se je razjezil polkovnik, si očistil hlače na kolenih in se dostojanstveno vzravnal.

Arkadija je stala v kotu in molčala.

Polkovnik je zagledal fotografijo svojega sina.

— To tudi? je segel po sliki.

— Tudi, je rekla Arkadija in vzela sliko z mizice.

— Tako! Tako! je zasmehljivo ponavljal polkovnik.

— Da, gospod polkovnik.

Polkovnik, ki si je opasal sabljo, je potegnil iz notranjega žepa zavitek papirja in prezirljivo zamahnil z njim.

— Tu, gospodična Matilda! je izgovoril v vojaškem tonu in položil zavitek na mizo.

Arkadija je strmela, ko je slišala svoje ime.

— Tako, gospodična Matilda Pušnikova! Upam, da ne bom več slišal vašega imena v zvezi z imenom mojega sina.

In gospod polkovnik Edgar von und zu Wädenswill je odšel, kakor se ne spodobi za višnjavega človeka.

Arkadija je razvezala zavitek. Bila so pisma, ki jih je pošiljal Hugonu. Ni mogla razumeti, kako so prišla v njegove roke.

— Izdal me je! ga je obsodila. Onečastil in uničil!

Obup ji je stisnil srce. Tri dni je ležala. Potem je napisala dolgo pismo in ga poslala staremu polkovniku.

Žalostni so bili njeni dnevi.

Deževnega večera je prišla domov z generake za proslavo nove zmage.

Gospodinja, svetska žena, sicer še mlada vdova, se je nasmehnila:

— Nič. Ampak neki gospod vas je iskal. Rekel je, da se vrne.

— Gospod? V uniformi?

— Da. Mlad gospod.

— Kaj je želel?

— Govoriti z vami.

— Kdaj se vrne?

— Še nocoj. Rekla sem mu, da pride te kasno domov, pa je rekel, da mora še danes govoriti z vami. Prijazen gospod. Nadporočnik.

— Toda, kako bo prišel gor?

— Preskrbljeno, gospodična.

Šla je v svojo sobo. Oblekla je temno rdečo obleko z rožami in čakala. Minute so bile večnost. Slednjič je prišel.

Pokazala mu je svoja pisma, ki jih je bil poslal očetu. Povedala je vse. In zvedela vse. Stari polkovnik — komandant cenzure — je hotel ukazovati njuni ljubezni! »Dokler sem videl v tvojem razmerju samo flirt, sem molčal. Zdaj pa — konec!« je pisal sinu.

— Konec? so ga spraševale velike, zasolzene oči.

— Zdaj sem tu! Pri tebi in s teboj!

— Kako do go? so zrle vanj vlažne oči.

— In ti si moja!

— In oče? se je stisnila na njegovih prsih.

— Jaz nisem on!

— Toda on je tvoj oče.

— Jaz nisem oče!

Oprostila se je njegovega objema. Počasi, z globokim vzdihom je rekla:

— In vendar si.

Hugo je vstal. Oster pogled je ošinil njen život.

— Arkadija!

Ni se ganila.

Grozen molk.

Nadporočnik Hugo von und zu Wädenswill naj bo oče otroka plesalke Arkadije Florinove? Njega — zadnjega stare rodbine naj veže otrok — s proletarko Matildo Pušnikovo?

— Ne! je zarjul.

Krčevito ihtenje se je spremenilo v obupen plač —

Ko je Arkadija odprla oči in dvignila glavo, se ji je zdelo, kakor da pada. Zakričala je.

V sobo je stopila gospodinja.

— Armes Ding! Zu viel des Guten tut nicht wohl.

Ugasila je luč in odgrnila zavese. Zunaj je sijalo solnce. Daleč v mestu so odmevali veseli zvoki vojaške godbe... Heil Dir im Siegeskranz...

Godba za glušce

Slika kaže izumitelja Bedella, ki je sestavil aparat, ki omogoča gluščem slisanje glasbe z zobmi

Skrivnostno življenje jegulj

Pred dvema letoma je odplula iz kodanjskega pristanišča na mali ladji »Dana« danska ekspedicija za proučevanje morskih globin. Ekspedicijo sta vodila zoolog Bruun in prof. Schmidt. Te dni se je ekspedicija, ki je bila na povratku deležna velikih časti med Francozi in Angleži, vrnila v Kodanj. Rezultati ekspedicije so epohalni. Najvažnejši rezultat pa je rešitev skrivnostne uganke rojstva, življenja in smrti jegulj.

Ce so že vsakoletne selitve ptic velika uganaka, potem so selitve rib še večja skrivnost. Ptice ne zapustijo vedno istega zračnega oceana, ribe pa zamenjajo slano morskno in sladko rečno vodo, ne da bi to škodovalo njih zdravju. Razen tega doživijo nekatere ribe na potovanju čudovite spremembe, ki sličejo samo spremembam pri žuželkah. Izmed vseh rib so najbolj skrivnostne

Od Aristotela pa do XVI. stoletja so mislili znanstveniki, kakor sedanjji neuki ribiči, da se zaredijo jegulje kar iz blata. Šele pred 30 leti je dognala znanost, da imajo jegulje spolovila in se drstijo kakor vse ostale ribe. To se zgodi v oceanski globini. Iz ikr se razvijejo male, kakor steklo prozorne ličinke v obliki oleandrovega lista. Od nekdaj so bile znane pod imenom leptocfalov, toda šele pred kratkim smo

jegulje. Znanost je šele v zadnjem času pojasnila njih razvoj in življenje.

Jegulje lahko bivajo v vsaki slani in presni, gnili in bistri vodi, so izredno požrešne in neizbirčne ter v sili doje mesece shajajo brez hrane. Njih škrge lahko na poseben način vsrkajo vodo in potem zajemajo kisik naravnost iz zraka. Zaradi tega ne poginejo jegulje niti v najbolj smrdljivi mlaki, kjer ne bi mogle živeti druge ribe, in celo potujejo po kopnem od reke do reke, od ribnika do ribnika. Jegulje ne marajo svetlobe, plavajo samo ponoči in tudi v akvariju pobegnejo pred svetlobo. Tudi za mraz so zelo občutljive in prezimijo v blato zakopane do pomladi. Na isti način si rešijo življenje tudi v presihajočih jezerih in ribnikih. Jegulje so zelo številne v Evropi in Aziji, v številni Kitajski in Janonsko. Zato pa niso poznane onstran Tihega oceana in vobče v Južni Ameriki. Živijo v Indskem oceanu ob Avstraliji in južno-vzhodni Afriki. Zdaj vemo, da je njih navzočnost dokaz stalnega prometa med reko in morjem. Še vedno pa ni znano, zakaj niso v vsakem morju doma. Jegulje se ne množijo v sladki vodi.

zvedeli, da se iz ličinke razvijejo 6 do 8 cm dolge in 2 do 3 mm debele drobne jeguljice, ki romajo pozimi iz morja nazaj v reke. Po dolgem in zamudnem raziskovanju je ugotovil danski strokovnjak prof. Schmidt, da so leptocfali tjem večji, čim bližje od Starega sveta so ujeti v Atlantiki. Evropske jegulje romajo po 3 do 5 mesecev v Sargasovo morje ob Bermudih severno od Antil. Tu v večni temi in globini do 6000 m v do 20° topli vodi mečejo samice milijone drobnih jajčec, in se zaredijo leptocfali. Rastejo tri leta in vedno plavajo proti Evropi, preden kot 60 do 88 mm dolge ribice okusijo sladko vodo. Ameriški leptocfali plovejo iz istega vališča proti Ameriki samo dve leti: imajo krajšo pot.

Odkod poznajo ličinke dolgo pot, ki so jo v nasprotni smeri naredile njih

matere? Če jih nese samo morski tok, zakaj potem ne zamenjajo »Američanin« Ameriko z Evropo in narobe? Tega ne vemo. Vsekakor se spremeni polagoma — morebiti pod vplivom vedno bolj sladke in na kisiku bolj bogate vode — leptocefal iz ploske, neokretne, listu slične ličinke v urno, palčicit slično ribico. Pride v reko in plove proti vodi vedno naprej. Polagoma izgubi prozornost in postane rumenkasto zelen. Hrustanci se razvijejo v okostnjak in zdaj imamo pravo jeguljo. Toda notranja sprememba se vrši na račun velikosti malega bitja. Mlada jegulja je v svojem prvem letu že manjša nego je bil leptocefal: samo 6 cm dolga in 2 mm debela. Dve leti po tej spremembi oziroma pet let po rojstvu je ribica še vedno samo 20 cm dolga. Samci zrastejo bolj hitro, a samice so večje: po petih letih v reki so do 80 cm dolge, samci pa samo do 40 cm. Zdaj pride čas za povratek v ocean: ženitovanje in smrt.

Odrasle jegulje se ne vrnejo več na celino. Jeseni in pozimi, ko se zarijejo nedorasle jegulje v ilovico in zaspijo do pomladi, romajo polnoletne kot na skrivnostno povelje v milijardah, posamič ali v klobčič zvitih, iz mlakuž in ribnikov po rekah navzdol v morje. Jezera in ribniki postanejo čez noč prazni. Odrasle ribe ponovijo v nasprotni smeri nekdanjo pot leptocefalov. Ribiči ujamejo nešteto jegulj. Le malo jih pride v ocean. Samo tam

se lahko množijo. Iz katerihkoli vzrokov od morja odrezane jegulje živijo po 20 in 30 let, postanejo pravi orjaki, a se nikoli ne drstijo.

Kaj iščejo jegulje: toplote, teme, globine? Tudi presna jezera in reke bi jim lahko nudile primerne pogoje. Morebiti hrepenijo po slani vodi, ki so jo spoznale kot leptocefali? Potem bi jim morali priznati spomin in razum. Zakaj drviijo mlade ribice v razsvetljene celinske vode, odrasle pa si želijo mraka oceanskih globin? To so same uganke. Znanost še vedno ni pojasnila, kaj počnejo jegulje, preden se rodijo leptocefali. Ali romata oba spola posamič ali skupno in kje se vrši oploditev? Kam izginejo jegulje po drstitvi? Morebiti poginejo utrjene po dolgi poti, kakor se to zgodi pri drugih ribah? Ali pa še vedno živijo naprej v nepoznatih oceanskih brezdnih in postanejo neznana strašila slično murenam, ki se vsako leto dvignejo na površje, da mečejo ikre in se plodijo? Nekateri zoologi so res mnenja, da je nam poznana jegulja samo mladostna oblika bog ve katere pošasti, ki jo še niso uzrle človeške oči. Vsekakor ne poznamo nobenega drugega bitja, ki bi potrebovalo toliko razdalj in različnih prilik za svojo živlensko pot. Potovanje in spremembe jegulje nudijo vpogled v najtežja temeljna vprašanja o skrivnostnih nagonih, ki določijo smiselnost razvoja v živalstvu.

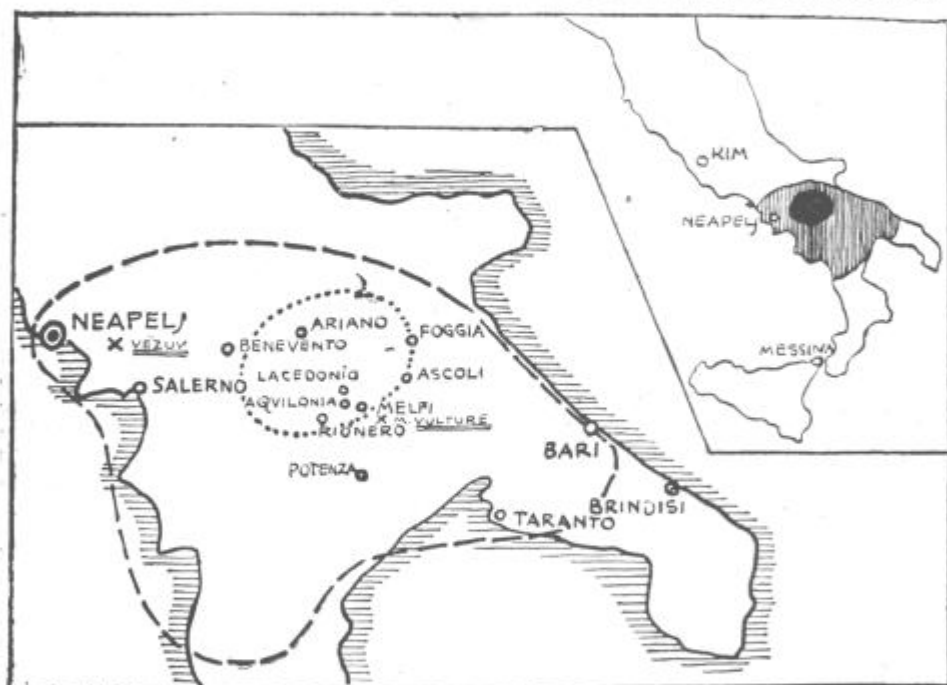
Belgijsko morsko kopališče Ostende
(K članku »Sto let belgijske neodvisnosti« str. 161)

== Prirodne katastrofe ==

Klasična dežela potresov in vulkanov

Neukrotljive prirodne sile so nam zopet z žalostnim poudarkom pokazale, kako je v resnici s toli slavljenjo močjo znosti in tehnike, ki hočeta podjarmiti naravo. Ljudje se do neke mere lahko ubranimo ognja in vode, a kdo ima oblast nad razdiralno silo vetrov, orkanov, tornadov in tajfunov, ali celo nad titansko močjo zemlje, kadar se strese v svojem kamenitem oklepu?

bilo število človeških žrtev ogromno in gmotna škoda neizmerna. Prizadeto ozemlje je k sreči redko naseljeno. Mesteca, ki so jih prebivalci iz strahu pred malarijo in briganti zidali visoko v gore, ne pomenijo bog ve kakšne vrednosti. Vse je bilo narejeno bolj od danes do jutri, zakaj potres je že večkrat poprej razdejal, kar so postavili ljudje. In če je navzlic temu toliko človeških žrtev in škode, potem si lahko mislimo,

Zemljevid potresnega ozemlja

V prvem krogu najhujše prizadeti kraji, v drugem obkrtju celotno prizorišče potresne katastrofe

Morda ni samo slučaj, da potres najčešče obišče baš najbolj obljudene in najrodovitejše dežele. Velešli Japonska in Italija, ki sta najbolj nasičeni s prebivalstvom, sta največkrat prizadeti. Samo srečno naključje je, da je zadnji potres v južni Italiji prizanesel tamkajšnjim vele mestom, zakaj drugače bi bilo gorje še stokrat večje, kakor je. Ako bi streslo n. pr. Napoli tako, kakor je razmajalo nekatera gorska gnezda v južnem Apeninu, potem bi

kako strašno so morale besneti podzemeljske moči.

Nekaj dni po potresu je obiskala Italijo še druga elementarna katastrofa: silen ciklon, ki je opustošil del rodovitne pokrajine med Benetkami in vznožjem Alb. Čeprav ni povzročil niti približno tolikšnega razdejanja kot potres, vendar je gospodarska škoda dokaj občutna.

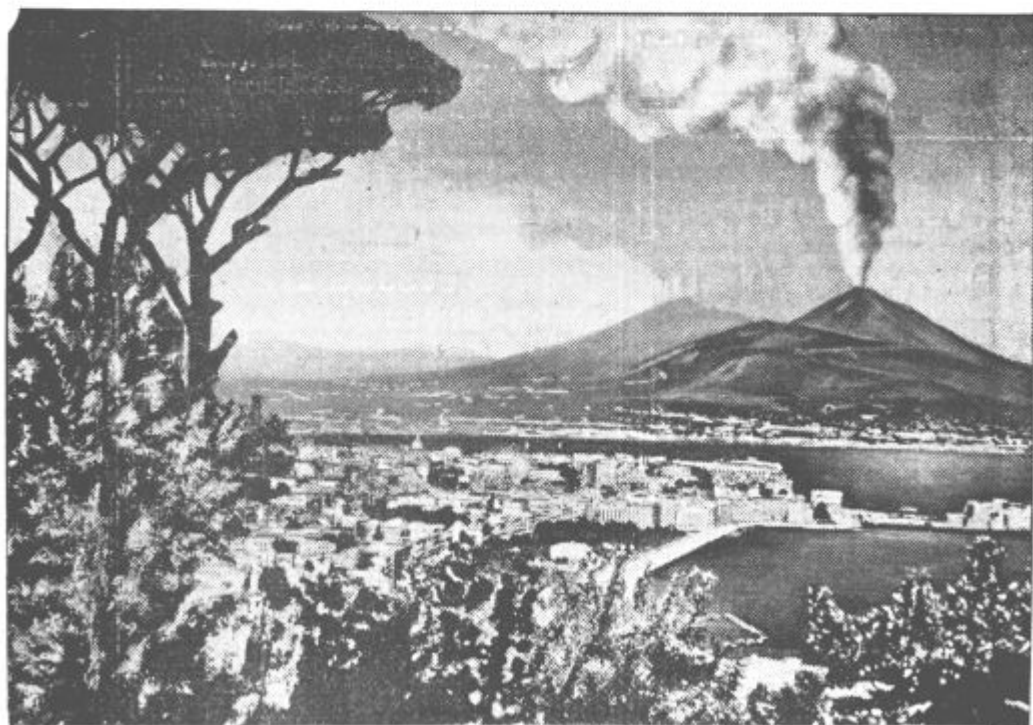
Cikloni so ob Sredozemskem morju sicer redek pojav, mnogo redkejši ka-

kor na porečju Mississippija v Ameriki ali pa celo na Kitajskem in Japonskem. Oni teden je zopet razsajal tak zračni vrtinec ali tajfun nad južnim delom

japonskega otočja in nad delom Koreje, kjer je opustošil razsežna in bogata riževa polja. Človeških žrtev sicer ni bilo toliko kot v Italiji, zato pa je go-

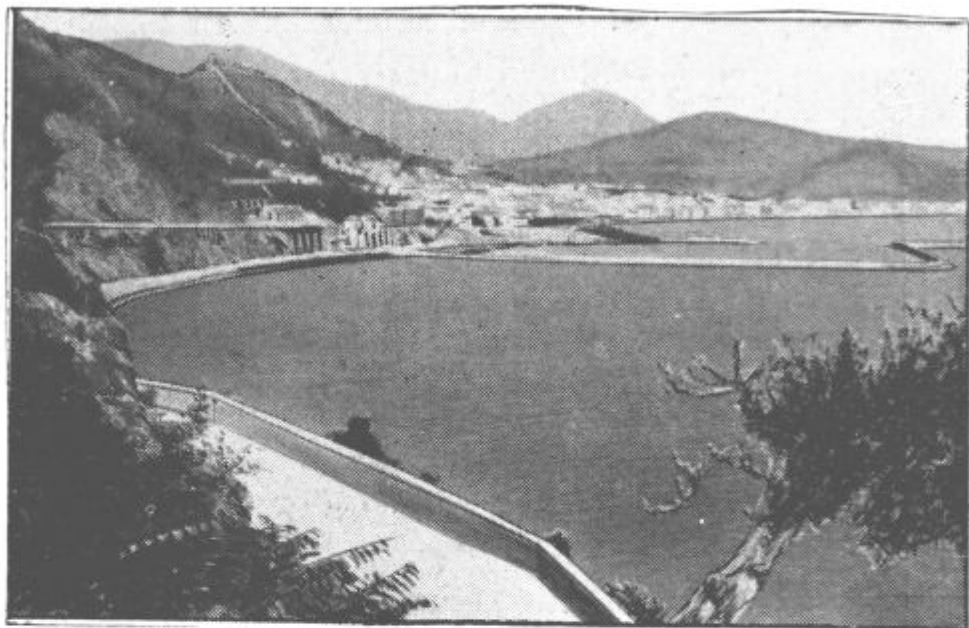
Napolitanska narodna noša

Napoljski zaliv z Vezuvom

spodarska škoda v teh krajih, ki so si komaj opomogli od velikanskih poplav in od groznega potresa pred sedmimi

leti, neprimerno večja. Ne gre za človeška bivališča, ki jih je tajfun porušil in odnesel tisoče in tisoče, glavno je

Salernski zaliv

Pogled na 'Amalfi

uničena riževa žetev, ki pomeni skoro pet milijard dinarjev izgubljene narodne imovine.*

Strahoviti potres v južni Italiji je obrnil pozornost vse Evrope na nemirna južnoitalijanska tla, na kasično deželo potresov, kjer so neukročene

ti, morda tudi drugim evropskim deželam v doglednem času kaka slična katastrofa?

Najaktivnejša potresna ozemlja v Evropi so okrog Sredozemskega morja, v prvi vrsti Italija s Sicilijo in Liparskimi otoki. V Italiji je mesečno 24

Rešenci iz okolice Napolija pod milim nebom

podzemeljske sile zahtevale že na desetisoče človeških žrtev. Obenem pa je sprožil usodno vprašanje: ali ne pre-

do 30 potresov, od katerih odpadeta dve tretjini na južne province. Potresi so večinoma tako »nedolžni«, da skoraj niso vredni brige. Le kakih šest na leto je tako močnih, da povzročijo občutnejšo škodo. Najstanejša potrese bele-

* Glej članek »Človek-igrača prirodnih sil«, Zis, knjiga 7., str. 70.

žijo v Kalabriji in ob Messinski morski ožini. Najmanj potresov je pa na obali Jadranskega morja, izvzemši prelom pri Monte Gargano, ki je prav za prav košček naše Dalmacije na italijanskih tleh.

Močnejša potresna ognjišča so potem v kotlini Fucinskega jezera pri Avezzano-Sulmona. Dokaj pogosto se trese zemlja tudi v Rimu in okolici, a potresi tod skoro nikoli ne povzročijo večje škode. Vzrok so podzemeljske prelomnine v Kampanji, zaradi katerih so nastala Pontinška močvirja, ugasli ognjeniki Albanskih gora ter Albansko in Nemijško jezero.

Dočim je rimska Kampanja rahlo vavovita, travnata stepa, se začenja v Kampanski nižini, zlasti ob napoliskem zalivu izraziti južni svet. Divje razjedena morska obala za skalnatimi otoki Ischia, Procida in Capri je posejana z mesteci in mesti, sredi katerih kraljuje Napoli v okrilju mrkega Vezuva. Ta ognjenik je zrastel iz morskega zaliva, nastalega zaradi udara zemlje, kakor kaže z morskimi školjkami pomešano kamenje, ki ga Vezuv včasih izbruha na plano. V starem veku je bil Vezuv čisto pohleven hrib. Črede so se pasle v njegovem zaraščenem žrelu. Še 29. avgusta 79. je odkril človeštvu njegov pravi značaj. Takrat so v pepelu in lavi, ki je iznenada prodrla iz njega, izginila mesta Pompeji, Herculaneum in Stabiae. Pozneje so izbruhi še večkrat uničili naselbine ob vznožju, toda značilno je, da občutnejših potresov ognjenik nikoli ni povzročil. Tudi vzhodno od Napolija so vulkanska tla, znana pod imenom Flegrejska polja, ki zaradi številnih žrel nalikujejo nekakšni lužni pokrajini. Tukaj je 1583 med močnim potresom in silnimi eksplozijami nastal na nekem vrtu v nekaj dneh nov vulkan Monte Nuovo. Prav bogati so potresi tudi na že omenjenem otoku Ischia. Najmočnejši je bil 28. julija 1883, ko je pod razvalinami poginilo 2400 ljudi.

Ali so potresi na tem otoku vulkanskega ali tektonskega izvora, se zanesljivo še ne ve. Gotovo pa je, da se celi odseki napoljskega zaliva zdaj pogrezajo, zdaj zopet dvigajo, tako da izginejo včasih cela nabrežja s hišami vred pod vodo. Na ta način je nastala, tudi znamenita »Azurna jama« na otoku Capri. Vhod vanjo je skozi nekdanje okno, ki se je tako pogreznilo, da je do polovice v morju, dočim so prava vrata

popolnoma pod vodo in skoznje pada v jamo bajna azurna luč, po kateri se jama imenuje.

V izrazitem nasprotju s prilično mirnim obrežnim vulkaničnim pasom pa je bolj v osrčju dežele ležeči razdrti kampanjski Apenin, prizorišče zadnje potresne katastrofe. Kakšne geološke motnje utegnejo biti vzrok potresnih katastrof v tej pokrajini, ni znano — vsaj za vsa ognjišča ne. Očitno pa je, da je zakrivil velikanski potres, ki je 1857 porušil 50 selišč in pokončal 12.000 ljudi, geološki prelom doline Diano.

Kakor rečeno, je najizrazitejše potresno ozemlje južne Italije Kalabrija z Messinsko morsko ožino. Tukaj se ponavljajo uničujoči potresi zelo pogosto. Mnogo mest in vasi je že popolno na izginilo, a človeške žrtve se štejejo na desettisoče. Višek je bil tako zvani Messinski potres 1908, divjajoč na obeh straneh morske ožine. Takrat je v nekaj sekundah poginilo samo v mestu Messina 60.000 ljudi, dočim so našli v Reggio Calabria 9600, druge na deželi pa še 13.300 človeških žrtev, tako da je bilo pri tem potresu vsega skupaj ubitih 83.000 ljudi. Četrť ure po potresu se je voda v morski ožini umaknila od obrežja, a takoj nato se je zagnal vanje ogromen, 8 metrov visok val tako zvalne potresne plime, ki je pometala na suho ladje, porušil hiše, mostove in železnice ter utopil množico ljudi, ki so ušli potresu.

Vzrok potresov okrog Messine je geološko še mladi udor kotline, ki jo sedaj zaliva Tirensko morje in katere robovi se še niso umirili.

Na Siciliji potresi niso tako pogosti in zlasti močnejših že dolgo niso čutili. Ognjenik Etna sicer sproži sem pa tja močnejše vulkanske potrese, ki pa ostanejo omejeni le na najbližjo okolico. Isto velja tudi za ognjenika Vulkano in Stromboli na Liparskih otokih.

Kakor že rečeno, je zadnja potresna katastrofa v Italiji sprožila tudi vprašanje potresne nevarnosti za druge evropske dežele. Znan je namreč pojav, da se potresi vrste. Včasih so časopisi dolgo časa prazni vsakršnih potresnih vesti, dočim so gotova leta in celo mesece polni žalostnih poročil z vseh koncev sveta.

Na podlagi statistike se je dognalo, da je na vsem svetu letno 9000 potresov, med temi 107 prav močnih. Te številke so seveda povprečja, a navzlic temu se lahko reče, da imamo skoro

vsako uro nov potres. Nekatera leta število potresov ne doseže izračunane povprečja, zato pa ga druga leta znatno prekorači. V Italiji n. pr. je bilo v letih 1601 do 1881 vsega skupaj 209 velikih potresov, kar znači povprečno 3 katastrofe v 4 letih. V resnici pa so nasteli v 103 letih tega razdobja 182 potresov v drugih 177 letih pa le 27. Po tem takem je bilo število potresov v prvem razdobju skoro enajstkrat tolikšno kot v drugem.

Prav značilno je tudi, da število potresov po vsem svetu istočasno raste oziroma pada. Kadar se podzemeljske

se mahoma razširi po vsej zemeljski površini. Po drugi razlagi pa uravnava potresno aktivnost neka enotna slika, ki ima svoj sedež v zemlji sami ali pa zunaj nje.

Novo proučevanje potresnih zapiskov je pokazalo, da potresna aktivnost dostikrat naraste vsakih 11 let. Iz tega bi se dalo sklepati, da je odvisna od solnčnih peg, ki imajo enako periodo. In potresne bežke dejanski kažejo, da je bilo vselej največ potresov takrat, kadar je bilo na solncu najmanj peg. Nekateri raziskovalci so tudi izračunali, da se potresi množe n. pr. vsakih 19, 22 ali 33 let. Na podlagi teh izsledkov proročuje neki angleški profesor, da se nam obeta največ potresov v letih 1951 do 1958, zlasti pa od 1980 do 1988.

Zanimivo je tudi vprašanje, kako se potresi razdele na posamezne letne čase. Podatki, ki jih je v tej smeri zbral geofizikalni inštitut univerze v Lipskem, kažejo tole sosledje: Na severni poluti je največ potresov pozimi ali spomladi, najmanj pa poleti in jeseni. To pa velja samo za število potresov vobče, ne glede na njih jakost. Najzanesljivejše podatke o sosledju potresov, čijih ognjišča so v Evropi, nam je dal Conrad, ki je studiral potresne prilike v Avstraliji. Zelo zanesljivo je izračunano sosledje tudi za Japonsko, dočim se za Italijo glede na letne čase ni pokazala nobena izrazita perioda. Najbrže zaradi tega ne, ker so v statistiki upoštevali tudi strogo lokalne potresne sunke vulkaničnega izvora. Za vzrok teh letnih period se ponavadi smatrajo meteorološke činjenice, zlasti zračni pritisk.

Pri elementarnih katastrofah igrajo v Italiji kipi in slike svetnikov veliko vlogo. Nesrečno ljudstvo se zateka k njim in jih prosi pomoči.

moči posebno živahno udeležujejo na Japonskem, Kitajskem, v Tihem oceanu, Ameriki itd., se ponavadi začno množiti potresi tudi v Evropi. Ta značilni pojav razlagajo na dva načina: Mogoče se zaradi nenadnega izravnjenja notranjih napetosti v zemeljski skorji na enem kraju zemlje, razbremene slične napetosti tudi drugod, kar zmanjša potresno aktivnost na vsem svetu. Prav tako pa se število potresov povsod poveča, ako se na kakem mestu v zemeljski skorji nenadoma pojavi napetina, ki

Nova izkopavanja tal starega Rima so spravila na dan levo glavo, ki je nekdaj krasila eno izmed rimskih palač

Turobnega Melfija svetla zgodovina

Italija nam nudi v vsakem svojem naselju sliko davno minulih slavnih, pa tudi žalostnih časov svoje dežele. V vrsto teh spada kot ne eno med zadnjimi nesrečno mesto Melfi, ki ga je zadela potresna katastrofa, iz katere se menda ne bo več dvignil.

Melfi, nepoznano mesto v južni Italiji, je nenadoma prišlo v tisk in usta vsega civiliziranega prebivalstva naše zemlje. S svojim pristno italijanskim obličjem je blestelo približno sredi med Tirenskim in Jadranskim morjem. Bočilo se je na stranskem stožcu Vultura, davno ugaslega vulkana, zgrajeno iz strjene lave. Na pobočju Apeni-

Vulture je bil kot ognjenik že docela pozabljen in so ga spoznali za takega šele geologi l. 1778. Obdajajo ga divni bukovi gozdovi, ki se razprostirajo okoli malih Monticchiskih jezer sredi starega vulkanskega žrela. Nedaleč odtod leži znano kopalšče tega imena. Že Horac je opeval v svojih odah »apulski Vultur«, ki je delal mejo med Apulijo in Lukanijo.

Stolnica in škofijski dvorec v Melfiju

nov, nad robom plane Apulije.

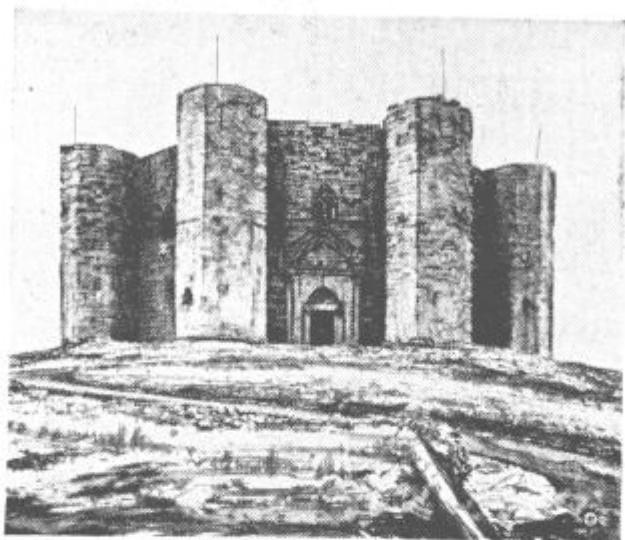
Ljubek je ta svet prehoda iz ravnice v hribovje, posejan z vinogradi in oljčnimi gaji. Zelo gosto posejan tudi s slikovitimi mesteci, sredi katerih molijo cerkve svoje stolpe in opuščeni starinski gradovi svoja zidovja. Vsi ti kraji so danes tihi in daleč od velikih cest, brez pomena, kakor bi rekli v vsakdanjem jeziku. Igrali pa so ob svojem času znatne vloge. Vsi brez izjeme pa vedo iz svoje preteklosti povedati tudi marsikatero stvar nestalnih svojih tal.

Na njegovem severnem vznožju je stal torej Melfi, staro, deloma z aragonskimi zidovi opasano mesto z 12.000 prebivalci. L. 1041. se je predal naskakujočim Normanom in za njim vrsta drugih mest. L. 1043. so se zbrali v Melfiju normanski velikaši da si razdelijo zavzeta ozemlja. Tako je postal Melfi prestolnica apulske države.

L. 1059. je imel tukaj papež Nikolaj II. koncil in je izročil Robertu Guiskardu, prvorojencu Tankreda iz drugega zakona, Apulijo in Kalabrijo. Novi gospodar je olupšal

mesto v vsakem pogledu. Sezidal je mogočen grad in prvo katedralo. Mesto je prejelo mnoge svoboščine. Po zavzetju Salerna l. 1077. je preložil Robert Guiskard sedež

vice njegovega spodnjeitaljskega kraljestva. Pozneje je videlo mesto v svojem obzidju Konrada švabskega in Manfreda. S propadom Hohenstaufovcev so se teh kra-

Zgodovinski grad cesarja Friderika II., ki ga je potres skoro popolnoma uničil

države v ta primorski kraj. Melfi je izgubil na pomenu, ostal pa je še vedno eden najvažnejših krajev normanskega kraljestva.

L. 1167. ga je zavzel Friderik Rdečebra-

jev polastili Anžuvinci, ki so jih kot fevdalno ozemlje oddajali velikašem. V začetku 14. stoletja vidimo, da razpolagajo z Melfijem napolitanski Caracciolli; l. 1530. jih je

*Taborišče redkih preostalih meščanov Melfija
(Zgoraj se vidi razdejano mesto)*

dec. Mesto je ostalo tudi pod Hohenstaufovci važno tržišče. Njegov znameniti sin Friderik II. je često letoval v tem gorskem kraju. L. 1231. je izdal tukaj svojo slavno zbirko zakonov, ki so uredili fevdalne pra-

dobila hiša Doria. Tako je padel pomen Melfija na nivo nepomembne province.

Vsa stoletja je bil Melfi ograjen od potresov in večkrat, so ga zadele nesreče. Prebivalcem pa ni nikoli upadel pogum in

Razvaline v Melfiju

so porušena poslopja vselej nanovo pozidali. Tako tudi po zadnjem potresu, ko se je porušila tudi lepa normanska katedrala, ki jo je bil l. 1155. zgradil Viljem Slabi in ki so jo bili v 18. stoletju docela prenovili. Od prvotne zgradbe je torej jedva kaj ostalo.

Mogočni sedemstolpni grad Normanov, oziroma Friderika II. je že v letih 1278-81. nanovo pozidal Karel Anžuvinski. Postal je pozneje sedež knežje rodbine Doria. Potres l. 1851. ga je težko poškodoval, a lastniki so ga zopet restavrirali.

Okras Melfija pa je bil čudovito lep sarkofag iz marmorja, grobnica neke mlade Rimljanke, ki so ga bili našli l. 1856. v okolici Rapolle, na južni strani Melfija. Bil je na dvorišču mestne hiše.

Iskanje ponesrečencev v Villanovi

Michel Servanne

Smrt v mestu

PROFESOR BREUT JE ODKRIL KEMIČNO TELO, KI IMA IZREDNO SVOJSTVO. IN KOT DOBER UČENJAK, KAKRŠEN JE, SE NE MORE UBRANITI ŽELJI, DA BI GA PREIZKUSIL...

Sele enajst!
Ure se mi zde dolge, tako neobičajno dolge!

To spanje, po katerem koprnim in ki me noče obiti.

Ponovno se obračam v upanju, da mi bo duh usnul. Čul sem vsake pol ure, kako je enolično bila s svojim donečim gongom.

Toda misli mi prihajajo brez prestanka ter mi obletavajo možgane. Včasih blazne, vselej pa pereče.

Ali sem zares upravičen, da pripisujem tolikšen pomen čudnim besedam profesorja Brenta? Ali me ti pomenki zadržujejo v tej utrudljivi in razburljivi nespečnosti? Saj vendar dobro poznam Brentovo izvirnost: smešno bi bilo zamisliti, če bi polagal toliko važnosti na poslednje besede, ki jih je zašepetal nocoj ob najinem slovesu! Že dve leti sem mu vdan asistent, dve leti že gojim svoje nauke ob njegovi strani in mi je čast, da mu pomagam v njegovih znamenitih delih.

To je že dovolj dolga doba, da ne morem več imeti dvoma o muhastih domislicah tega proslulega učenjaka!

Ampak to spanje je zares trdovratno. Čeprav mežim, že dvajsetič zopet doživljam minute svojega odhoda iz laboratorija. Čemu naj bi iskal druge razlage neznatnim dogodkom, ki mi vnovič in vnovič prihajajo na um?

Kakor sleherni večer, sva bila zaklenjena v laboratoriju, po predavanju iz organske kemije, ki ga redno ima profesor Brent za dijake v Calmfordu. Nocoj sva se zopet lotila tega »lasosršnega« problema, ki me je stal že dve noči brez spanja in brez radosti. Skupaj sva pregledala račune, ki sem jih jaz opravil. Brent je našel isti nerешljivi rezultat, pred katerim sem moral popred takoj odnehati. Potlej je nenadoma nastil enačbo in se nonniel poskusa, rekoč mi z neopredeljivim nasmeškom:

»Vidite, Saint-Bralles, ta problem je matematično nerazrešljiv, ker vam manjka neki podatek: to je točno tisto, česar sem se nadejal! Do tega sem

hotel priti! ... S svojim dosedanjim znanjem ga niste kos rešiti, a vendar! ... Tu je izrečen ugovor proti nerazveznosti vašega obrazca, saj vam morem to kemično dokazati! Po takem je torej treba to jasno priznati...

Zdajci se je ustavil. Pogled mu je obtičal na reakciji, ki jo je očitvidno pričakoval, da se bo izvršila.

Prav dobro se spominjam, da sem nespoštljivo skomignil z rameni, ker me je njegova opazka unejevoljila. Vedel je, kako me bolijo ti neuspehi. Čemu mi je predložil problem, o katerem je naprej vedel, da se ne dá odgovoriti?

Nič več se nisva pogovarjala, ker je bil on prezamišljen, jaz pa precej čemerem. Delal je molče in okoli priprtih ust mu je trepetal večer nasmešek: ironičen smehljaj, ki mu tvori neznosno strešico.

Kaj sem počenjal ves čas, kar se nisva brigala eden za drugega? Vsekakor sem opravljal brezpomemben drobiž, ki ni imel nobene zveze z njegovimi raziskavami.

Tu pa tam sem videl, kako je osamil poveznik, v katerem je po vsej priliki pridobival plin: opazil sem, da se ta poveznik ne zatvarja z vodo, marveč z živim srebrom.

Ker sem bil vajen gledati kemične poskuse, sem sklepal, da se utegne baviti z ločenjem prvin, ki naj bi privedlo do pridobitve preprostega telesa. Domneval sem, da mu mora biti precej do izločitve te snovi, kajti ostala sva debeli dve uri, on pri svojem opravlilu, jaz pa njemu na razpolago, če bi me morda potreboval. Če ne štejem tega, se ta večer ni prav nič razlikoval od drugih, ki sva jih prebila skupaj pri enakih opravilih. Torej? Kaj bi pripisoval tolikšen nomen zadnjim izgovorjenim besedam? Ali mi ni že včasih pokazal znakov velike upehanosti in ali smem videti v stvari kaj drugega ko to stanje utrujenosti, ko je silil vame, naj vzamem s seboj to stekleničico, ki stoji tu na mojem priposteljnaku? ...

Precej moram biti dostopen tujim vplivom, ako sem si postavil to smešno steklenko k zglavju, kakor mi je on ostro zabičil! Niti tega ne vem, kaj utegne biti v njej. Odneseš jo s seboj, ker je tolikanj tiščal vame ... In glas, s katerim me je prosil, naj jo čuvam blizu sebe, pri roki, in sicer vso noč, me je dobesedno očaral. Zvenel je toliko toplo, tako čudno!

Prav dobro še pomnim, kako se je to vršilo. Odhajala sva iz laboratorija, hotel sem mu stisniti desnico, ko me je pridržal za rokav. To stekleničko je potegnil iz žepa pri svojem suknjiču in mi jo pomolil potihem mrmraje, medtem ko mu je plamen odločnosti žarel v očeh:

»Saint - Bralles, nate to skleničico, postavite si jo h postelji, da jo boste lahko z roko dosegli in da bo varna vsake nezgode. Gotovo imate kako Pravazovo brizglo; položili jo boste tik nje. Saint-Bralles, kar vam zdajle povem, je izredno važna reč. Rotim vas, dragi prijatelji, izvršite točno moja navodila ... Poklical vas bom po telefonu na vse zgodaj; vaš aparat je kajpada tudi poleg vašega vzglavja?»

Nalahno me je stresel za ramo in dejal s poudarkom:

»Kadar zaslišite moj klic, napolnite pri tej priči svojo brizglo s sirupno te-

kočino, ki je v tej skleničici. Nikar se ne bojte, nič hudega se vam ne more pripetiti. Če natanko opravite, za kar vas prosim, lahko nemudoma pridete v ta laboratorij in silno se boste zavzeli ob tem, kar boste odkrili v svoji okoličici.«

— — —

Še enkrat mi je ponovil svoje čudno naročilo, to pa z vso presrečnostjo, katere je bil zmožen, kakor da me želi preveriti, da se mi ni treba nič bati, ako se bom ravnal po njegovih skrivnostnih napotkih.

Predobro sem poznal Brenta, da bi ga bil sumil zlobnega dejanja ali vsaj neumestne šale. Mar naj popolnoma zapuam njegovim redkobesednim nakazom? Že prej sem se zadovoljno vdal nekim neškodljivim poskusom na svojem telesu, in naj li tokrat tudi privolim v to, kar se mi je seveda zdelo zgolj kot nov poskus? Čemu ta skrivnost? Ali mi ne bi bil mogel točno povedati, česa bi rad od mene?

Tolikšna negotovost mi je vzbujala nemir.

Ko sem legel, sem sklenil, kar je bilo najpametnejše: da ničesar ne storim.

Vedel sem, da se bo drugo jutro ob svojem prihodu profesor Brent prvi smejal početju, ki je moralo biti samo burka ali pozabljenost od njegove strani.

Na novo sem poskušal, da bi zaspal ter se odpočil.

— — — — —
To hrupno zvonjenje ...

Pa vendar sem bil zaspal in še sedaj me strašno ima, da bi se vnovič okopal v milini spanja brez sanj ... Drlinkanje telefona pa je neugnano ...

Ali sem tako lenobno pijan od počitka, da ne primem takoj za aparat? Mika me iztegniti roko, da bi ga zagrabil, toda ugotoviti moram, da se še nisem ganil. Vendar odločiti se moram.

Zdajci mi zašumijo v ušesih njegove besede in vidim jih kakor zapisane pred seboj:

»Kadar vam pozvonim po telefonu, vzemite neutegoma ...« Šala se nadaljuje, to je neznosno; to mora biti golo naključje, takšna gluma bi bila nemogoča pri učenem profesorju.

Premagavši svojo zaspanost, iztegnem roko. Spojina mi zdrkne v dlan. Približam si jo počasi kakor človek, ki je še napol otopel od sanj.

Kako sem le mogel opaziti, da se mi roka kreta s tolikšno težavo?

Kar tako z vsakdanjo kretnjo sem si prislonil slušalo na uho in si postavil rog pred ustnice.

Ničesar nisem mogel razumeti, zveza je bila vsekakor nedostatna; samo nejasen šum mi je brnel po ušesu. Zatrдно sem žrtev burke, katere sem se bal. Že sem mislil povezniti pristroj nazaj na podstavek, ko me je preprosta nezgodica prebudila iz dremeža: dlan je izpustila telefon in se leno razklenila. Hrup njegovega padca me je samo rahlo zadel.

Hotel sem šiniti pokonci, pa sem se le lahko zganil.

Stresel sem se od skrbi in preplašen zbral svoje raztresene misli. Ugotovil sem, da so mi mišice neverjetno otrple in možgani sami deležni te omotične okorelosti.

»Vzemite brizglo ...«

Te besede, ki so mi še rojile po zamračeni glavi, so se skoraj zasvetile. Brez dvoma se me je polastila nanadna katalepsija, preračunana omrtvica. Ta steklenica, ki sem jo s težavo videl, to mora biti lek. Kakšna čudna stvar! Hipnotiziran sem bil po neznanski volji. Kako mi je uspelo, da sem dosegel stekleničko in stisnil med otrplimi prsti brizglo ter zagugal del tekočine v stekleno cevko? Premalo jasno pametim vsega tega. Ker nisem imel moči, da bi si porinil ostro konico igle v meso, sem ukrenil tako, da sem se povaljal nanjo. Srbeč ubod mi je pričal, da sem dosegel svoj namen.

Je li poteklo dosti časa? Imel sem dojem, da se otrešam strašanske more.

Telo, se mi je zdelo, pridobiva po malem svojo običajno živnost.

Mišice so se mi oprostile tajnostne in mogočne ovire. Zopet sem se zavedal, svoboden v gibih, kretnjah, mislih.

V pereči želji, da bi vedel, razumel, sem pretresal hkratu celo vrsto najrazličnejših misli, ki pa so bile vse enako grozne. Spomin na telefonski poziv je mahoma šinil v ospredje panorame mojih preplašenih možgan.

Je li mogoče, da moj skrivnostni sobesednik še čaka? Pa kaj mi naposled to mar! Ali ne bom mogel zakričati od tesnobe?

Na moje klicanje mi je brez odlastka odgovoril domač glas:

»Ah, torej ste vendar vi? Že pet minut strahoma pričakujem zvoka iz vaših ust! Ubod ste napravili, jelite? Oh, kako sem neumen! Da ga niste naredili, ne bi mogli govoriti z menoj! Saint-Bralles, pridite, nemudoma pridite v laboratorij, čudežno presenečenje vas čaka. Ne ustavljajte se spotoma, ne ozirajte se nikamor, rotim vas. Ne mirujte prej, nego boste pri meni in občudovali strašansko stvar!«

(Dalje)

Govivo iz zraka

Predsednik londonske družbe za kemično industrijo prof. Lewinstein izjavlja, da bomo v kratkem pridobivali gorivo iz zraka, kar bo povzročilo občuten padec v cenah današnjih goriv

Joseph Kessel

Izpoved sužnjev

Na zemljo je legla senca trop-ske noči. Ko ni ostalo več ni-ti vlakenca mesa, niti trohice krvavega črevesja in so bi-le oglodane vse kosti, se je približa-la nasičena druhal zopet terasi, s ka-tere smo opazovali to grozovito gosti-jo, polno živinskosti in spominov na paganska žrtveniška bogoslužja.

Ceprav so bedni sestradanci použili ogromne količine mesa, ki jih niso bili vajeni, vendar se jim ni videlo, da bi bili prenasiepi.

Smejali so se in suvali drug drugega, skakali naokrog in zijali v nas z negibnimi obrazi, ki so se svetili od hvaležnosti in sreče. Posebno »veliki hudič« ni mogel niti trenutek mirovati, prav tako tudi ne debela ženska. Rev-no ljudstvo je bilo omamljeno od uživanja mesa!

Lablache je bil med tem izginil in bil sem prepričan, da se je umaknil temu prizoru samo zato, da bi nam pripravil novo, še bolj fantastično prese-nečenje. Ta pomorski oficir je bil izvrsten organizator. In res je plasil nenadoma za skupino kaktej, ki je ob-dajala Monfreidovo imenje, snop pla-menov. Na sužnje je učinkoval ogenj liki klic čarovnika. Tulili so, se pre-riivali in pritisnili na ozka ograjna vrata.

Vsi Monfreidovi služabniki so že prihiteli iz hiše. Med njimi tudi La-blache. Silno večje je bil izbral pro-stor, da je lahko izvedel svoj načrt do kraja.

Na robu poti, ki drži v vas Haraoué, je stalo ogromno divje figovo drevo, ki je že davno usahnilo, od starosti vse sivo, z debelo zavozlanimi koreninami.

Ob vznožju tega stoletnega drevesa je bil Lablache nagomilil listja in lesa, polil vse skupaj s petrolejem in tako napravil grmado.

Nekakšna molitev brez zlogov je žu-borela iz mesnatih ustnic in se izgub-ljala v temno noč. Spočetka negibni ka-kor psi, ki lajajo na luno, so se pevc polagoma razgibali. Ženske so prijele za prazne vrče v bližini in se začele gibati v najprimitivnejšem vsch ple-sov. Može so se sklenili v obroč okrog njih, v sredo je stopil »veliki hudič« in vsi so začeli skakati kakor obsedeni.

Ples in petje sta bila brez ritma in melodije. Hreščanje, jadikovanje. Od minute do minute je naraščala ekstaza, poskoki moških so postajali čedalje bolj sproščeni in »veliki hudič« je prekašal vse.

Brez prehoda se je nenadno stemni-lo. Vozlaste korenike drevesa so po-stale nevidne. Monumentalno deblo je bilo le še do polovice razsvetljeno. Res-nenje je utihnilo, grmada je ugasnila. Pred nami niso, stali več temni, spro-ščeni duhovi, pač pa siromašni ponižni sužnji.

Gledali so nas z očmi, ki so razode-vale zaupanje in otožnost. Nič več sle-dit o deliriju. Prišel je čas, ko smo mo-gli zvedeti njih usodo. Čutil sem to in sem prosil Monfreida, naj jim raz-veže jezike.

Spustili so se na zemljo in so bili srečni, da ravnajo z njimi kakor z ljudmi. Prinesli so jim močno oslaja-nega čaja in »veliki hudič« je začel pripovedovati s pogledom, ki mu je ob-stal na ugašajoči žerjavici: »Jaz sem iz Tigréa. Rojen sem bil kot suženj voj-sčaka. Poznal nisem ne očeta ne ma-tere. svojega gospoda sem spremljal na vseh potih. V spopadu ga je ubil neki vojak iz teh krajev. Zdaj služim rje-mu.«

Starka je pripovedovala: »Ne vem več, odkod sem doma. Dolgo je že tega. V bližini ogromnega gozda, kakršnih ni tod okoli, je gorela vas. Kričeči mo-že so me odvedli s seboj. Prestala sem velike bolečine, morala sem iti z njimi daleč, zelo daleč. Imela sem mnogo go-spodarjev, rodila mnogo otrok. Ne spo-minjam se ničesar več. Gospodarij so me prodajali, otroke pa so mi vzeli.«

Prišlo je na vrsto debelo dekle. Z otroškim glasom je povedala svojo zgodbo: »Bila sem čisto majhna. Igra-la sem se v domači koči v deželi Si-damo. Vrata so bila odprta. Pojavila se je roka in me prišla za tilnik. Po-sadili so me na konja. Po zelo dolgi ježi sem prišla v Addis. Prodajali so me iz rok v roke. Moj zadnji gospo-dar se je preselil v ta kraj.«

Drug za drugim so pripovedovali v tožčem tonu svojo bol. Vedno ena in ista zgodba.

»Ali ste tu zadovoljni?« jih je vprašal v mojem imenu Monfreid.

»Zadovoljni?« so vpili, »vedno lačni moramo delati, nabirati les in ga vlačiti ter tolči kamen. Če je gospodar nezadovoljen ali pijan, nas preganja z bičem. Če je še slabše volje, nas obesi z glavo navzdol nad ogenj, v katerega našuje »berberi«.

Mrščavica me je spreletavala. Imel sem priliko pokusiti abesinsko narodno jed. Pravijo ji »vate« in je frikase iz ovčjega ali kurjega mesa, začinjeno z »berberijem«, nekakšne vrste rdečim poprom. In to morajo reveži vdihavati z glavo obešeni navzdol!

Z Monfreidovo pomočjo, ki je tolmačil, sem nadaljeval razgovor:

»Ali vas na trgu prodajajo po določeni ceni?«

»Kaj še, za to nas je preveč. Če nam ima gospodar preveč, nas odda po nizki ceni drugemu, manj bogatemu od njega. Če pa mu gre slabo, nas pobežejo upniki.«

»Ali se možete in ženite?«

»Kaj ti prihaja na um!« je zaklicala debela ženska, »za nas ni možnosti. Moj mož je znabit suženj drugega gospodarja kakor jaz. Če pa se primeri, da bi bila oba pri istem gospodarju, prodane enega ali drugega. Otroci, ki sem jih nosila pod srecem, niso moji!«

Šele ko se je jelo daniti, sem zatislul oči. Suženjem so prilili v čaj vina in konjaka in ne glede na kazni, ki jih je doma čakala, ker so se ponoči oddaljili od svojih gospodarjev, sem čul nepretrgoma njihov smeh in petje.

Sto let

belgijske neodvisnosti

Skoro neverjetno se čuje, da slavi katera izmed sedaj obstoječih držav šele stoletnico svojega obstoja. Sicer imamo v Evropi države, ki so v sedanji obliki še mlajše, vendar pa sega njih nastanek daleč nazaj in so prav za prav le obnovljene stare države, ki so v teku stoletij prišle pod tujo oblast in šele pred kratkim dosegle obnovo svoje nekdanje samostojnosti. To velja z malimi izjemami za vse države, ki so se dvignile v svobodo izpod turškega jarma, ali pa so šele nedavno nastale na ozemlju velesil Avstrije, Nemčije in Rusije. Kraljevina Belgija pa je za čudo stara res šele 100 let in v prejšnjih stoletjih našega štetja nikoli ni bila samostojna država.

Kot keltsko pokrajino jo je l. 57. pr. Kr. osvojil Gaj Julij Cezar in jo priklupil rimski državi. V tem letu se prvič pojavi v zgodovini belgijsko ime. Podjarmljeno plemo Belgijcev opisuje Cezar kot najhrabrejše galsko plemo, ker je najbolj oddaljeno od omikanega sveca in ker ga le redko obiskujejo trgovci, noseč mu stvari, ki bi ga utegnile pomelkužiti. Pod rimsko vlado nastopi popolno poromanjenje Galije in z njo tudi ozemlja, naseljenega po Belgijcih. V glavnem so ti poromanjeni keltski Belgijci današnji romanski Valonci, ki govorijo francosko

narečje in zavzemajo južni del kraljevine Belgije. Po propadu rimskega cesarstva je za dolga stoletja izginilo iz zgodovine belgijsko ime. Pokrajina prehaja kot del Nizozemske iz rok v roke. Zdaj ji je gospodoval burgundski vojvoda, zdaj zopet španski Habsburžani, ki so z ognjem in mečem zatrli reformacijo, ter oddeni deželo kulturno od ostalega nizozemskega ozemlja. Za špansko vejo je podedovala Belgijo avstrijska habsburška hiša, ki jo je z malimi presledki obdržala do l. 1801., ko jo je odstopila Franciji. Tri leta prej se je po dolgi stoletjih zopet pojavilo staro zgodovinsko ime, ko so se ob francoski revoluciji uprli Belgijci avstrijski oblasti in osnovali kratkotrajne »Zedinjene države belgijske«. Od l. 1801. do l. 1815. je pripadalo belgijsko ozemlje Franciji, po porazu Napoleona pa so velesile stvorile novo državo Združeno Nizozemsko, koje kralj je bil Viljem Oranski, glavno mesto pa Haag. Nova kraljevina je sestojala iz današnjih kraljevin Belgije in Holandske. Bila pa je čisto diplomatska tvorba proti volji naroda, zato ni mogla odoleti nejevolji ljudstva.

Med obema deloma Združene Nizozemske je zijalo brezdno, ki se ni dalo premostiti. Južni, pretežno katoliški in romanski del je stremel k Franciji, se-

verni kalvinski in germanski pa je skušal ovirati težnjo po odcepitvi. Iz vseh teh križajočih se interesov so nastala politična nasprotstva, ki jih je skušal kralj poravnati s silo. Valonci in Flamci so se pritoževali, da država troši ves svoj denar za vodne stavbe na severu, jug pa samo izmozgava in mu vrhu tega jemlje vse državljanske svoboščine. Nejevolja je dozorevala in zedinila obe belgijski stranki, liberalno in konservativno, v trdno opozicijsko zvezo. Novembra meseca l. 1829. je zveza opozicije predložila kralju svoje zahteve, da bi tako tudi zakonito dosegla spremembo političnega kurza, ki je zasledoval le interese Nizozemcev in osebne kraljeve koristi. Belgijska opozicija, koje zahteve

red. Predložilo pa je kralju svoje zahteve: ločitev državne uprave pod skupno vladarsko hišo. Pogajanja pa niso uspela in bruseljsko ljudstvo je znova izgubilo potrpljenje. Napalo je 20. septembra mestno hišo in proglasilo samostojnost. Voditelji opozicije pa niso imeli zaupanja v vstaški pokret in so pobegnili. Na barikadah so ostali le vojaki stare Napoleonove vojske, razni bujni elementi, ter predvsem bojovníki, ki so prišli Bruslju na pomoč iz Louvaina in Liègea. Do 26. septembra so trajali poulični boji, ki so zahtevali preko 4000 žrtev, nakar so se nizozemske čete umaknile, odnesle pa so seboj arhive in blagajne. Že med boji se je vrnila v mesto časasna vlada ter prevzela posle in vodstvo.

Belgijski kralj in kraljica

Je podpisalo 350.000 ljudi, je zahtevala večji delokrog zbornice, osebno odgovornost ministrov, pravico zbornice za spremembo zakonov in pravico soodločevanja pri državnem proračunu. Zahteve opozicije je kralj odklonil in začela se je tiha borba med vlado in opozicijo. Šest mesecev kasneje, 25. avgusta l. 1830., se je na belgijskem ozemlju začel revolucionaren odpor proti kralju in njegovi vladi.

Nemirom je dala neposreden povod predstava v bruseljski operi dne 25. avgusta. Igrali so Auberjevo »Nemo iz Portici«, kjer se slika upor Napolitancev proti španski nadvladi. Vso noč in ves naslednji dan so trajale po bruseljskih ulicah demonstracije proti Nizozemcem, vendar je meščanstvo samo napravilo

Vstaši so do konca oktobra zasedli deželo do Anverse, vlada pa je izdelala ustavo, ki jo je potrdil naslednje leto izvoljeni senat. Ustava je bila čisto republikanska, vendar je senat sklenil, da se država preosnuje v dedno monarhijo. Ker je prvi izbrani kralj vojvoda Nemourski na migljaj iz Anglije odklonil izvolitev, je bil na kraljevski prestol poklican nemški princ Leopold Saški-Koburški. Kralj Leopold I. je dne 21. septembra l. 1831. slavnostno prišel v svojo prestolnico. Ta dan je odslej belgijski državni praznik, stoletnica osvobođenja pa se praznuje že letos, ker so se že l. 1830. vršili odločilni dogodki.

Dasi je bilo med vstaši in Nizozemci sklenjeno premirje že novembra l. 1830.

in je mesec dni nato londonska konferenca velesil priznala belgijsko samostojnost, vendar ni prišlo do miru, ker so Belgijci zahtevali preveč nizozemskega ozemlja. Prišlo je do ponovnih bojov, v katerih so Belgijci doživljali poraz za porazom in je mlado državo rešila pogina le francoska intervencija. Šele 19. aprila l. 1839. je prišlo do končne sprave med Belgijo in Nizozemsko. Določene so bile meje in velesile (Rusija, Anglija, Francija, Avstrija in Prusija) so s pogodbo zajamčile Belgiji »večno« nevtiralnost. To pogodbo je Nemčija kršila v svetovni vojni in nemški kancelar jo je nazval »krpo papirja«.

katoliški stranki. Ta je zavoljo močnega vpliva posvetne in zlasti mnogoštevilne samostanske duhovščine zavrgla šolski zakon in se je naprednejšim strankam šele l. 1914. posrečilo doseči splošno šolsko dolžnost. Še l. 1913. je bilo med belgijskimi vojaškimi novinci 10 % nepismenih. V tem oziru so Belgijci tedaj daleč za Slovenci. Katoliška večina je takisto še l. 1914. onemogočila splošno in enako volilno pravico, ki je bila v Belgiji uvedena šele l. 1921. po svetovni vojni, ko smo jo Slovenci imeli že celih 14 let. Ista večina je tudi ovirala prizadevanje za obrambo dežele, tako da je Belgijo našla svetovna vojna popolnoma

Proslava stoletnice belgijske neodvisnosti v Bruslju

V kralju Leopoldu I. in v njegovem nasledniku Leopoldu II. je nova kraljevina dobila izvrstnega vladarja, odlična politika in dalekovidna državnika, ki sta z izredno modrostjo izvedla deželo preko vseh težkoč in ji dala značaj moderne države. Vse politično življenje v državi se je javljalo do začetka svetovne vojne v ljutem notranjem boju med liberalci in klerikalci. Do l. 1884. so vladali liberalci, ki so dali državi moderen šolski zakon, ki pa so zavoljo tega prišli v spor s papežem in so morali svoje mesto prepustiti

nepripravljeni in neoboroženo.

V zadnjem času se je temu boju pridružil še narodnostni problem, jezikovna in plemenska razlika med francoskimi Valonci in germanskimi Flamci. Flamsko gibanje se je začelo opazovati v 80. letih prejšnjega stoletja, ali je do svetovne vojne lahko zabeležilo le malenkostne uspehe. Pod nemško zasedbo pa so Nemci iz političnih razlogov podpirali razdor in v vseh ozirih podpirali težnje Flamcev ter jim dovoljevali razne ugodnosti, ki jih belgijska vlada po osvobo-

jenju ni mogla več ukiniti, kajti flamski nacionalizem se je bil že močno vkoreninil. Borba med obema plemenoma se bo seveda nadaljevala, vendar izgublja nekdanjo ostrost, ter se bojevitost umika uvidevnosti in želji po sporazumu.

Belgijsko ljudstvo je v svojih notranjih bojih sicer potratilo mnogo dragocene energije, vendar pa se je država dvignila v 100 letih svojega obstoja na visoko kulturno stopnjo in se povzpela do velikih bogastev. Belgija je ena izmed

držav z močno razvito industrijo, zlasti železarsko, jeklarsko in tekstilno. V nje tovarnah in premogovnikih si služi lepo število naših rojakov svoj vsakdanji kruh. Belgijska industrija ima neizmereno zakladnico surovin v Kongu; to kolonijo je ustanovil kralj Leopold II. ter jo v svoji oporoki zapustil državi. Tako je mlada država prišla do prekomorske kolonije, ki je 77 krat večja nego kraljevina Belgija, ter je v veliki meri vir bogastva države.

R. K.

Dr. Paul Clairmont

== Bojazen pred rakom ==

 ovoriti hočemo o neupravičenem strahu pred tisto grozno boleznijo, ki ji pravimo rak. Ta strah sam lahko povzroči mučno, boječnostno razpoloženje, ki je že bolezen namreč: strah pred rakom. Ta bolezen nastane na več načinov, zato razlikujemo med temi bolniki več vrst.

Prva skupina so zdravi ljudje, ki mislijo, da imajo raka. Če jih preiščemo kar najtemeljitejše v bolnicah, ne najdemo na njih nobenega znaka kake bolezni, posebno pa o kakem raku vobče ni govora. Taki bolniki, če jih sploh smemo tako imenovati, trpe na boječni predstavi bolezni, ki je sicer znana kot zelo opasna, nimajo pa po navadi niti pojma o njenih znakih. Mnogi ljudje imajo prav žalostne spomine na raka v bližnji okolici, med sorodniki in znanci. Iz teh vtisov, ki so pri nekaterih bolj površni, pri boječih in občutljivih pa gredo globlje, se razvije opazovanje samega sebe in zasledovanje raznih telesnih pojavov, ki so povsem naravni; s pretiranim opazovanjem pa najdemo, da so prav podobni pojavom, ki jih je imel na raku bolan znanec. Kakor hitro dovedejo ta samoopazovanja tako daleč in se jim pridruži še strah, se začnejo navidezni znaki za raka čim dalje bolj množiti. Brez volje in zmožnosti sam sebe kritično soditi, gre zabloda boleznivedno globlje.

Rak ni nalezljiv

Vzrok teh boječnostnih predstav in namišljenega obolenja na raku so pogosto ali naziranja, ki jih o postanku raka današnja veda odklanja, ali pa taki momenti, o katerih si zdravniki še nismo na jasnem. Predvsem moramo omeniti močno razširjeno naziranje, da je rak nalez-

ljiv in se prenaša, kakor legar ali kolera od človeka do človeka. Vsa raziskovanja v tej smeri — in teh ni malo — so nepo- bitno dokazala, da rak ni nalezljiv. Človek, ki je živel skupaj z rakovim bolnikom in je celo uporabljal iste predmete z njim, zapade prav lahko blodni misli, da se je okužil z rakom. Če zahtevamo prav pri negi rakovih bolnikov vso snažnost, gre tu pač za higienske mere, nikakor pa ne zato, ker je rak nalezljiv. Zato ne sme biti to podlaga za take boječnostne predstave. Zadnji poskus proti prenosljivosti raka je napravil nedavno neki königsberški zdravnik, ki si je ušil pod kožo sveže bolniku izrezano rakovo ulje. Pa ni nastal rak, temveč je vsi to tkivo odmrlo. Po vsem tem nikakor ne smemo prištevati raka med nalezljive bolezni.

Drugi povod za nastanek strahu pred rakom je povsod razširjeno naziranje, da je postal rak splošno pogostejši. Vstaja kakor pošast pred nami in nas ograža ter mori nevarnost, ki nam je navidežno bolj opasna kakor našim očetom. Novega netiva dobi to naziranje s tolmačenjem, kakor da je rak bolezen napredka človeštva. Vsa ta domnevanja slone na površnih presojah in približnih opazovanjih. Manjka jim tiste natančnosti in temeljitosti, ki jo pričakujemo in tirjamo pri trditvah o tako važnih zadevah. Znanost je dognala, da ima današnji človeški rod splošno daljše življenje, kakor naši predniki, da doseže povprečno višjo starost in da doseže zaradi močno zmanjšane umrljivosti dojenčkov tudi več ljudi rakovo starost, to se pravi, tisto starost, ko se rak česčeje pojavlja (nad štiridesetimi leti). Znanost pozna tudi vplive raznih škodljivosti, ki lahko izzovejo raka, na primer katran, parafin, kobalt, Röntge-

novi žarki in drugi stalni mehanični ter kemični dražljaji. Pri vsem tem pa je treba, da ima dotičnik sploh nagnenje k tej bolezni, to je neko lastnost, ki jo zaenkrat še ne moremo natančneje opredeliti.

Pretirani strah pred podedovanjem

raka je tretji vpliv, ki ga odkrijemo pogostoma kot vzrok strahu pred rakom. Človek, čigar oče ali mati ali celo oba sta umrla na raku, še ni po današnjem našem znanju brezpogojno zapisan raku. Čeprav priznamo, da ustvarja obojestranska dedna obremenitev neko ugodno tlo za to obolenje, vendar še ne znači to upravičenosti za boječnostno razpoloženje. Kvečjemu naj bo ta zavest le opomin za pametno opreznost, da se obrne tak obremenjenec pravočasno na zdravnika.

Strah pred rakom pri raznih boleznih

V prvi skupini smo si ogledali zdrave, namišljene bolnike. Drugo skupino pa tvorijo ljudje, ki spravljajo različne res obstoječe bolezni v zvezo z rakom, ki ga pa nimajo. Po navadi so to le neopasne bolezni. Lajiku in celo zdravniku, ki trpi na strahu pred rakom, je pač vseeno, če odgovarjajo obstoječi pojavi bolezni raku ali so mu samo podobni. Tudi tukaj se je strah pred rakom pod dojmom posebnih doživetij tako usidral, da zapade bolnik v blodno misel. Pri takih bolnikih lahko spoznamo od njih navedene bolezenske znake brez nadaljnega, da nimajo nikake podlage in zveze z rakom, saj navajajo taki bolniki pogosto znake, ki jih pri raku nikoli ne opažamo. V drugih primerih je pa treba res temeljite zdravniške preiskave, da dožene vse znake bolezni in po temeljitem poudarku izključijo obolenje na raku.

Za to drugo skupino lahko navedemo neštevilno primerov. Nedolžno bunko, bodisi mastno, hrustanično, kostno ali mišično oteklino imajo za rakovino. Vnete boleče odebeline plašijo boječega »rakovega« bolnika. Želodčni čir, želodčni katarji, nabrekli žolčni mehur s kamni, počasno vnetje slepiča ali mastnika s prebavnimi težkočami in mnogo drugih trebušnih obolenj povzročajo znake, ki jih pomotoma smatramo za znak raka. Umevno pa je, da more tu odločati le zdravnik.

Tudi to skupino bolnikov od sile trapi neosnovan strah pred rakom. H kakšnim posledicam in kakšnemu koncu vodi taka zabloda, nam kažejo jasno vsakodnevne zdravniške izkušnje. Neredko se do-

gaja, da odbije tak bolnik vsako zdravljenje, ki bi mu moglo prinesiti zdravja, v prepričanju, da ima neozdravljivega raka, kar ga tira v obup in moralno propast, ki se konča navadno s samomorom.

Prav jasno nam je, da moramo v obeh teh skupinah govoriti le o neosnovanem strahu pred rakom. Zdravnikova dolžnost je, točno pregledati položaj in z resno besedo dopovedati bolniku, da je njegov rak le prazen strah pred to boleznijo. Navadno to ni kaj lahko, saj brani tak bešen bolnik s tako vnemo svojega namišljenega raka, da vse dokazovanje in prigovarjanje ali le malo ali pa sploh ne zaleže. Zaupanje v zdravnika mora biti tukaj tako trdno, da se mu mora bolnik vdati.

Strah pred rakom je pri obeh teh skupinah absolutno neutemeljen: z rakom nimajo le-ti nikakega popravka; bolezen je samo v njihovem zmotnem naziranju, ki mu manjka vsaka podlaga. Slika strahu pred rakom pa še s tem ni zaključena, saj lahko govorimo še celo o

neupravičenem strahu na raku bolnih.

Prav zato lahko govorimo o tem, ker smo prišli baš v poslednjih letih v trdem boju proti raku do novih dognanj pri pobijanju raka in smo našli nova pota, ki še niso izčrpana, ki nam pri kar najoprenejši sodbi nudijo boljše pogoje za ozdravljenje raka. Da pa lahko smatramo tudi te primere strahu pred rakom za neutemeljene, moramo pomniti dvoje dejstev. Prvo je ugotovitev, da je rak krajevno obolenje, ki ga ne smemo smatrati za obolenje vsega telesa. To dejstvo nam nudi temelj in možnost krajevnega zdravljenja in na tej poti tudi ozdravljenja. Drugo nepobitno dejstvo je, da je rak v začetku popolnoma ozdravljiv in odpade pri zgodnjem zdravljenju tudi ves strah pred to boleznijo.

Če pogledamo še statistike rakovih ozdravljenj, vidimo, da se z novimi načini zdravljenja tudi tukaj kaže lep napredek. Nikakor ne smemo sicer tajiti opasnosti raka, pač pa moramo imeti polno zaupanje v uspešen boj in zdravniško umetnost. Na mesto neutemeljenega strahu pred rakom naj stopi pametna in trezna presoja in pravočasno iskanje sveta in pomoči na edino pravem mestu — v bolnišnici.

Večni spomenik

v večnem snegu

Zemlja Fridtjofa Nansena

Dežele Franca Jožefa ni več! Rusko društvo znanosti jo je preimenovalo v Zemljo Fridtjofa Nansena.*

Novo ime je za to otočje zelo prikladno, ker so ti otoki pred severnim tečajem igrali v eni najbolj dramatičnih epizod v življenju Fridtjofa Nansena pomembno vlogo.

Dežela, ki nosi zdaj njegovo ime, je Nansenu dobesedno rešila življenje in ga ohranila dragocenemu človekoljubnemu življenju, ki je doseglo svoj višek v času, ko je skupno s Herbertom Hooverjem rešil milijone gladujočih Rusov.

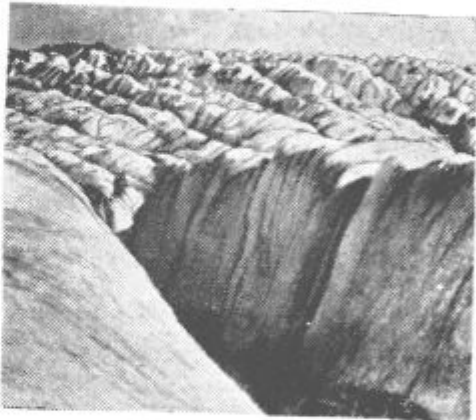
Fridtjof Nansen si je s skupino družin mož izvojeval na ladji »Fram« l. 1893. svojo pot skozi plavajoča ledišča v Severni Sibiriji. V objemu ledu je blodil 35 mesecev po Polarnem morju ne da bi videl kopno zemljo in brez vsake zveze z ostalim svetom, ki je smatral Nansena in njegove tovariše za izgubljene.

Ko se Nansenu ni posrečilo doseči severnega tečaja z ladjo »Fram«, se je odločil, da se odpravi s tovarišem peš proti severnemu tečaju. V družbi Johansena, s tremi sanmi, 22 psi in 2 kajakoma (eskimski čolni) sicer ni dosegel zaželenega cilja — vendar sta oba moža napravila največjo pot v smeri proti severnemu tečaju — 86 stopinj 12 minut t. j. od tečaja 228 milj. Ko sta krenila zopet proti jugu, sta izmerila najdaljšo pot, ki jo je kdajkoli človeška noga napravila skozi ledeno puščavo. Nazadnje sta jima ostala samo dva psa, Johansona je podrl lačen beli medved, vendar pa je ušel smrti.

Slednjič sta dosegla otok Evo, enega izmed otokov, ki spadajo zdaj k Zemlji Fridtjofa Nansena. Tam sta zgradila kočjo iz kamnjala in sta se skoro vso zimo preživljala z medvedjim mesom. Na spomlad sta se odpravila na pot proti večjim otokom. Nansenov kajak je napadel ogromen mrož, ki je zasadil svoje sekače v čoln, toda Nan-

senu se je posrečilo, da se je s tovarišem rešil na ledno ploščo.

Ko sta snovala načrte, kako bi po dolgi in opasni morski poti prišla zopet v civilizirane kraje na Novo Zemljo, je Nansen nenadno zaslišal pasje lajanje. Šel je takoj naprej in v svojo največjo radost ugledal Fredericka Jacksona, voditelja angleške polarne ekspedicije. Jackson, ki se je bil pred leti seznanil z Nansenom, ni mogel v bradatemu, dolgolasem in temnopoltem

Nansenova dežela

možu spoznati slovitega plavolasega norveškega raziskovalca. Nansen in Johanson sta se s kitolovcem angleške ekspedicije vrnila domov. Ladja »Fram« je prišla šele nekaj dni za njima. Ves kulturni svet je sprejel vest o Nansenovi rešitvi z velikim zadoščenjem.

Bivša dežela Franca Jožefa, največje v Arktidi odkrito ozemlje, ima v prvi vrsti pomen kot zemlja spomina na Fridtjofa Nansena. Z večnim snegom pokrit spomenik, postavljen na čast velikemu severnemu možu. Deli se v številne večje in manjše otoke. Prekopi, jeziki in predgorja še čakajo svojih imen.

Narodnost posameznih odprav in skupin ter dobo, ko so se mudile v teh krajih, je prav lahko dognati, če prečita človek imena na zemljevidih: Britski kanal, Aleksandrov otok,

* Glej »Smrt velikega raziskovalca in človeka«, Zis, knjiga 7., str. 570.

Harmsworthova morska ožina, Čambridgeški zaliv, Wilczekov otok, Wayprechtovo morje, Dežela prestolonaslednika Rudolfa, Morski konec Pierpont Morgan, Vanderbilt Sund, Otok Grahama Bella, Whitneyovo morje.

Zemlja Fridtjofa Nansena je najbolj tipična polarna dežela. Večino teh otokov tvori do nekaj nad 300 m visoka planota z ogromnimi ledenimi kopami. Jedva pet odstotkov planote so osvobodili poleti snega. Samo lišaji,

Pogled na Zemljo Fridtjofa Nansena

Trideset teh otokov je dolgih po 10 ali več milj, ostali, kakih dvajset, pa je majhnih. Večji otoki merijo v dolžino 50 milj. Kot enotno otočje leži Zemlja Fridtjofa Nansena nekoliko severneje od Svalbarda (Spitzbergov).

mahovi, neke vrste trava in mak rastejo tam, kjer solnce raztopi sneg. Beli medvedje in lisice živijo na otokih; v vodah pa se lovijo mroži in tjuļenji. Na tisoč golobov in drugih ptic poživlja te otoke od marca do septembra.

Pomoč utopljenecem

Čudna stvar: morje mirno, brez bičja in blata, plavač izboren, a se je vendar iznenada pogreznil tik obale. Da ga niso trije srčni mladeniči rešili s čolnom, bi bilo po njem. Kaj se mu je naključilo? Krč? Navala krvi zbog prebave? Omedlevica? Iktus, ki ga povzroči voda, če hipoma prodre v sluhovod in s tem zmede znišal za ravnesje, čigar sedež je v notranjem ušesu? Takih presenečenj ni varen niti najboljši plavač, pa naj bi bil sam grof Lalyman. Bodi si karkoli, ubožec je ležal na obali brez zavesti, sree je še jedva bilo, dihal pa ni več.

V fiziološkem laboratoriju ali v znanstveno opremljeni stanici bi ga bilo lahko

obuditi v življenje. V sree bi mu bili na priliko vbrizgali adrenalin ali še rajši kōramin, ki v večjih rokah utegneta delati čudeže. Kajti sree danes ni več oni noli tanger, kakršno je bilo svoje čase Saj ni še dolgo, kar je francoski profesor Achard uspešno opravil krvno transfuzijo tokom lfidne mrzlice, komplicirane z obilnim krvavenjem in žilnim kolapsom.

Pri roki so bili predvsem imeli duhovito napravo, s katero more vsakdo brez prevelikega napora izzvati umetno dihanje, da ne omenjam pihala za kisik, toplih obkladkov itd.

Ali na osamelem obrežju, daleč od bivališa in brez zdravnika so preostajala zgolj

naravna sredstva: ritmično potezanje jezika (Labordova metoda) ali enakomerno dviganje ter spuščanje rok (Silvestrov način), da se vzbudijo refleksi. Poslednji pripomoček ima to slabo stran, da zahteva silen in trajen trud, kakršnega le malokdo zmore, dočim prvi vselej ne zadošča, da se prevetrio pljuča.

Po sreči je bil med rešilci spreten junak, ki se je spomnil, kako so med vojno pomagali utoplencem. Ko sem dospel na kraj nesreče, je vrli možak že četrte ure poskušal Schaeferjev izum, ki sta ga v sanitersko službo uvedla lečnika Legendre in Nictoux. Posebnega znanja ne zahteva niti osebitih priprav le dobro voljo, vztrajnost in ljubezen do bližnjega.

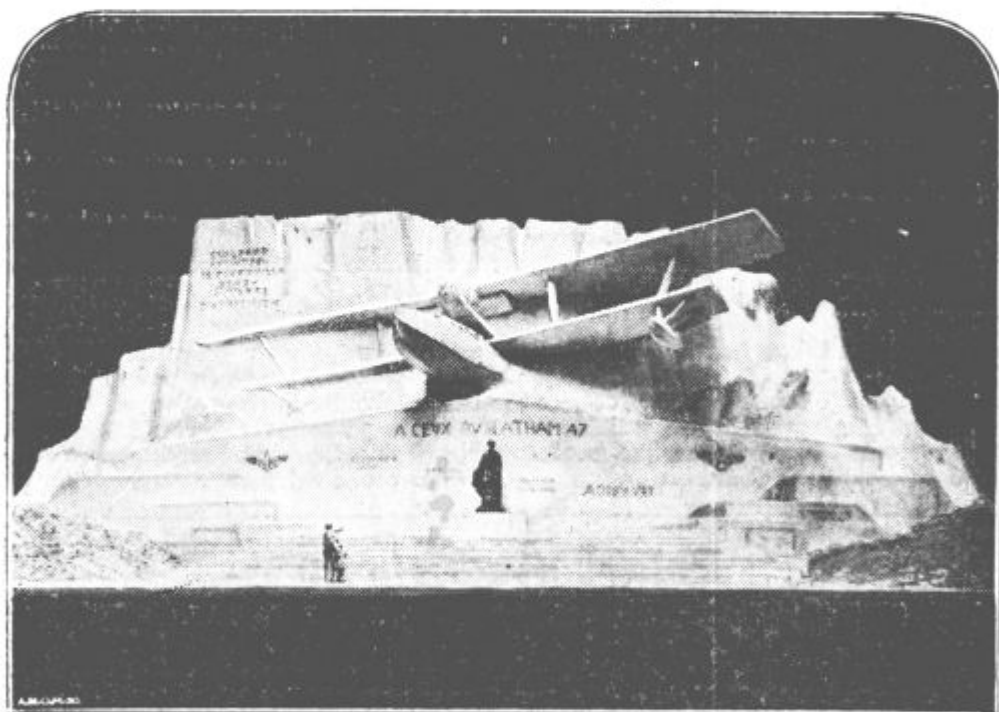
Telo se položi trebuški na tla, roke se razprostro in glava nekoliko na stran okrene. V tej legi se vlaga, ki napolnjuje cavum, sama po sebi odteka in jezik ne zdrkne navzdol, kjer bi zamašil dihalni otvor. Rešnik poklekne ponesrečencu ob nogah, ki jih tesno stisne med svoje. Ko čvrsto sedi, pritiska na vse kriplje z rokama na

obe strani hrbta v višini prsnega oklepa, da izprazni pljuča. Potlej prestane, da se more prsni koš po prirojeni možnosti razširiti in spustiti zrak v dihala. Tedaj se delo prične znova in se ritmično čim dlje nadaljuje, okoli petnajst pritiskov na minuto. Napor potemtakem ni čezmeren: opetuje se lahko precej dolgo, kar ni najmanjši pogoj za srečen izid. Uspeh je zagotovljen, ako posredovanje ni prišlo prekasno: po nekem kritičnem trenutku se namreč ne da nič več s pridom poskusiti.

V našem primeru še ni bilo vse zamujeno. Schaeferjeva modrija se je obnesla. Nekaj časa zatem sem zopet srečal našega utopljenca. Sicer ni bil videti bog ve kako pri sebi, nezgoda se mu je še poznala na obrazu. Vendar se tlači zemljo in svojega rešitelja lahko do komolca zahvali.

V dobi, ko toliko čujemo in čitamo o nezgodah v tekočem elementu, bo morda komu prav hodila Schaeferjeva iznajdba. Najboljše bi bilo seveda, če se človek ne bi utopil. Vendar po navadi se to ne dela na lažje.

V spomin na Amundsenov polet v smrt

Model letala »Latham 47« po načrtu arhitekta Louisa Reya in kiparja Roberta Delandrea, ki bo postavljen v Caudebec-en-Caux. — Ko se je v maju 1928¹ ponesrečil Nobilov zrakoplov v Arktidi, je organiziral veliki norveški raziskovalec Roald Amundsen reševalno akcijo, pri kateri pa je postal s svojimi tovariši žrtev človekoljubnosti.

Urejuje Ivan Podržaj. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.